هەنگوینی مانەوەی تاڵ
(بەرخودان لەپێناو بوونی کورددا)

د. کامەران محەمەد

سەردەمانێک لە شارۆچکەیەکی قەرەباڵغی لێواری دوو جیهاندا- یەکێکیان کورد و ئەوی تریان تورک- دوکاندارێکی پیری دانا بە ناوی حەمۆ دەژیا. فرۆشگا بچووکەکەی حەمۆ کەوتبووە نێوان ئەم دوو کەلتوورەوە، ئەوێ شوێنێک بوو، کە زمانی تورکی و کوردی وەک بۆنی قاوەی تازە و نانی گەرم لە هەوادا تێکەڵ ببوون. دوکانەکەی پەناگەیەک بوو بۆ هەمووان، شوێنێک بوو، کە لەگەڵ هەموو مامەڵەیەکدا چیرۆک ئاڵوگۆڕ دەکرا و زۆرجار تێیدا پێکەنین لە کاڵا فرۆشراوەکان زیاتر بوو.

بەڵام لە ژێر جیهانە ڕووکەشەکەدا، حەمۆ پەی بەو گرژییە بردبوو، کە لەودیو دەرگاکەیەوە ڕۆژ لەدوای ڕۆژ پەرەی دەسەند. شارۆچکەکە نموونەیەکی بچووک کراوەی ململانێیەکی گەورەتر و تاڵتر بوو، ململانێیەک کە لە دوا ساتەکانی ئیمپراتۆریەتی عوسمانییەوە خۆی دەرخستبوو. ئەمە تەنیا جەنگێك نەبوو لەسەر سنوورەکان یان سیاسەت؛ بەڵکو جەنگی شوناس و زمان و مانەوە بوو، برینێکی قووڵ بوو، کە لەسەر جەستەی چەندەها نەوە سارێژ نەببوو.

لە ئیمپراتۆریەتی عوسمانی کۆندا تورک و کوردەکان شان بە شانی یەکتر ژیاون، بەڵام تورک هەرگیز دانی بەوەدا نەدەنا کە کوردەکان خاک و کەلتوور و مێژووی خۆیان هەبێت. کوردیان وەک تورکی چیا و تەنانەت بێگانە و قەرەجیش، لە زێدی خۆیاندا دەبینی. هاوکات لەگەڵ دروستبوونی دەوڵەتی نوێی تورکیا، کورد هێواش هێواش و بەشێوەیەکی سیستماتیک لە (گێڕانەوەکە) سڕدرایەوە. زمان و مۆزیک و تەنانەت هەموو شتێک کە بۆن و ڕەنگی کوردی پێوە بێت، بە یاسا یاساغ کران- هەر شتێک کە بوونێکی جیامەندی کوردی پیشانی جیهانی دەرەوە بدایە ڕاستەوخۆ دەسڕایەوە!

ئەمە بەلای حەمۆوە شاراوە نەبوو، کە بینیبووی گەلەکەی بۆ چەندەها دەیە، ڕووبەڕووی سووتان و سڕینەوەیەکی هێواشی کەلتووریی ببووەوە. کەچی سەرەڕای ئەو مێژووە تاریک و بێئومێدکەرە، توانی پارێزگاری لە مانەوەی (دوکان)ەکەی خۆی بکات، باخچەیەکی بچووکی میراتی کورد، لە خاکێکدا کە ڕۆژ لەدوای ڕۆژ بوونی شتی وا دەگمەنتر دەبوو.

نیوەڕۆیەک کە حەمۆ بە وریاییەوە خەریکی کۆکردنەوەی دەفری هەنگوینەکان بوو، کە لەسەر ڕەفەیەکی تۆزاوی دوکانەکە دانرابوو، کۆمەڵە لاوێکی گەشتیاری کورد چوونە ناو فرۆشگاکەیەوە. ئەوان بەجۆش و خرۆش بوون، بە خێرایی بە زمانی کوردی قسەیان دەکرد، لە ماندوێتی سەفەرکردن ڕووخساریان ڕەش داگیرسابوو، چیرۆکەکەیان بۆ حەمۆ گێڕایەوە، هەر وشەیەک زۆر بەقورسیی لە زاریان دەهاتە دەرەوە و بە ئەستەم باوەڕی پێدەکرا.

یەکێک لە گەنجەکان، بە دەنگێکی پچڕ پچڕەوە گوتی: «ئێمە لە ئەستەنبوڵ بووین»، لە پارکێکدا هاوڕێیەکمان گۆرانییەکی کوردی چڕی- تەنیا ئاوازێکی سادە و لێوان لێو لە خۆشەویستی، واتە هیچی

سیاسی نەبوو. بەڵام لە ماوەی چەند ساتێکدا کۆمەڵێک گەنجی تورک گەمارۆیان داین. گاڵتەیان پێکردین و بە ناپاک ناویان بردین. پێش ئەوەی بزانین چیبوو، هاوڕێکەمانیان خەڵتانی خوێن کرد و یەکسەر گیانی سپارد»!

حەمۆ سەری لەقاند، خەم و پەژارە لە چاوە پیر و ماندووەکانیدا کۆببووەوە. چونکە ئەمە یەکەم چیرۆک و دوا چیرۆکیش نەبوو، کە بەم شێوەیە بیستبێتی. بەردەوام و لە ژماردن دەرچووبوو، کە مرۆڤی کورد بێدەنگ کرابێت، هەندێکجاریش بۆ هەمیشەیی، ئەویش بەهۆی بوێری گوزارشتکردن لە شوناسەکەی خۆی.

حەمۆ بە نەرمی و دەنگێکی پڕ سۆزەوە وتی: «ئەوان ئێمە وەک بەشێک لەم خاکە نابینن، بۆ ئەوان، ئێمە تەنها سێبەرێکین، کە دەبێت نەمێنین.»

- بەڵام بۆچی مامە حەمۆ؟ بۆ ئەوەندە ڕقیان لێمانە؟” ئەوە پرسیاری گەشتیارێکی دیکە، کە کچێکی گەنج بوو، بەچاوی پڕ لە فرمێسکەوە.

– “نەخێر ئێمە هیچ هەڵەیەکمان نەکردووە. ئێمە تەنها دەمانەوێت وەک کورد بژین، بە شێوازی خۆمان”.

حەمۆ ئاهێکی قووڵی هەڵکێشا و خۆیدا بەسەر گۆچانەکەیدا، گوتی:«دەبینیت کێشەکە قووڵە، تەنها پەیوەندی بە زەوی و سیاسەتەوە نییە. پەیوەندی بە (بوون)ەوە هەیە، بوونی ئێمە، تورکەکان هەر لە منداڵییەوە لەسەرئەوە پەروەردە دەکرێن، کە ئێمە دوژمن و پەیوەندیدارێتیمان نیە. ئەم ڕق و کینەش بووەتە بەشێک لە کەلتوورەکەیان، ئەوەش سەختە بتوانن پاشەکشە لە شتێک بکەن، کە لەگەڵ هەویرەکەیاندا شێلراوە! واتە چاوەڕوانی هەڵوەشاندنەوەی، کارێکی نەکردەیە.»

کەمێک وەستا، پاشان بەردەوام بوو، زەردەخەنەیەکی گاڵتەجاڕیی لێوەکانی خستەوە جوڵە: «ئەوە وەک ئەوە وایە، هەوڵبدەیت نووسینێکی هەڵکۆڵراو لەسەر گابەردێک بە پەڕۆیەکی نەرم بسڕیتەوە! تا پەڕۆکەی پیابێنیت، نووسینە هەڵکۆڵراوەکە ڕوونتر دەردەکەوێت».

لاوە گەشتیارەکان بە وردیی گوێیان بۆشلکردبوو، توڕەییەکەیان هێواش هێواش بە تێگەیشتنێکی تاڵ دەڕەوییەوە. پێشتر لەناخیاندا هەستیان بەقسەکانی حەمۆ کردبوو، بەڵام هەرگیز بە تەواوی نەیتوانیبوو گوزارشتی لێبکەن. ئەمە تەنها ململانێیەکی کاتی نەبوو؛ بەڵکو بەرخودانێک بوو لەپێناو ڕۆحی گەلێک.

« ئەی بەرپرسانی حکومەتی هەرێمی کوردستان؟» یەکەم گەشتیار بە دەنگێکی نائومێدییەوە پرسیاری کرد و بەردەوامیش بوو: «بۆچی هێشتا کڕنۆش بۆ تورکەکان دەبەن، بەرگری لە زمان و هونەری ئەوان دەکەن، لە کاتێکدا کەلتووریی خۆمان بەدەست ئەوانەوە لە مەترسیدایە؟”

حەمۆ پێکەنی، دەنگێک کە هەم پێکەنیناوی و هەم بێهیواکەر بوو: «ئاە هاوڕێ گەنجەکەم، ئەوە پرسیارێکە بۆ نەوەکان، وەڵامەکەی سادەیە، بەڵام مەرگەساتبارە: ئەوانەی حکومەت بەڕێوەدەبەن، گەلێک دوورن لەو کەسانەی کە بانگەشەی نوێنەرایەتی بوونیان دەکەن. ئەوان زیاتر گرنگی بە دەسەڵات و سامان

و ڕازیکردنی ئەو دەوڵەتە دەدەن، کە هەوڵی سـڕینەوەی ئێمە دەدات. لەبیریـان چووە، کە کوردبوون واتای چییە. ئەوان لەبیریان چووە، کە کەلتوورەکەمان چاوگی هێز و مانەوەمانە، نەک لاواز بوونمان.»

بێدەنگی باڵی بەسەر دوکانەکەدا کێشا، کێشی قسەکانی حەمۆ وەک تەمێکی چڕ بەسەر ژوورەکەدا جێگیر بوو. لاوە گەشـتیارەکان نیگایان دەگۆڕییەوە، هەریەکەیان بیری لە هەنگاوی داهاتوو دەکردەوە. ئەوان گەشـتەکەیان بۆ گەڕان و ئاشـنابوون بە جیهانی دەرەوەی شـارۆچکە بچووکەکەی خۆیانەوە دەسـتپێکردبوو، بەڵام بە ئامانجێکی نوێ گەڕابوونەوە- پاراسـتنی شـوناسـی خۆیان و جەنگان دژ بە سڕینەوە، بە هەر شێوازێک کە لە توانایاندا بێت.

لەکاتێکدا خۆیان بۆ ڕۆشـتن ئامادە دەکرد، حەمۆ پەرداخێکی بچووکی هەنگوینی بە هەریەکەیان دا، چاوەکانی بە تێکەڵەیەک لە هیوا و ئاڵنگارییەوە لێی دەڕوانین. لەناکاو بە دەنگێکی سـووکتر وتی: ئەمە لەگەڵ خۆتاندا ببەن، «ئەوە بیرخسـتنەوەیەکە کە ژیان هەرچەندە تاڵ بێت، هەمیشـە شـیرینییەک هەیە، کە دەتوانرێت بدۆزرێتەوە. کەلتوورەکەمان، زمانەکەمان، مۆزیکەکەمان و... تاد ئەو شـتانەن کە بەهێزیی دەمانهێڵنەوە. ئەوان هەوڵی بێدەنگکردنمان دەدەن، بەڵام تا چیرۆکەکانمان بمێنن، ئەوا هەرگیز ناتوێینەوە، بەڵکو بەزیندوویی دەمێنینەوە.»

لاوەکـان قۆڵیـان بە قۆڵی یەکتردا کرد و هەسـت و ئیرادەیەکی بەهێز لە دڵیـاندا جێگیر بوو. سوپاسی حەمۆیان کرد و دوکانەکەیان بەجێهێشت و بەرەو دەرەوە و ڕووە و خۆری دەرەوشاوەی پاشنیوەڕۆ هەنگاویان. لە کاتێکدا بەسـەر ڕێگا خۆڵاوییەکەدا دەڕۆیشـتن، هەنگاوەکانیان بە ئیرادەیەکی بەهێزترەوە دەنگی دەدایەوە. ئەوان دەیانزانی ڕێگای پێشـەوە سـەخت دەبێت، بەڵام ئامادە بوون. چونکە (ئەوان کورد بوون)، لەم خاکەدا لەدایک بوون و هیچ هێزێکی سەر زەوی نەیتوانی ئەو شتەیان لێ بسەنێتەوە.

بەم شـێوەیە، چیرۆکی کورد بەردەوام بوو- سـەرکەوتووەکان نەیان نووسـییەوە، بەڵام لە دڵی ئەو کەسانەدا زیندوو بوو، کە (لەبیرچوونەوە)یان ڕەتدەکردەوە.

(١-٩-٢٠٢٤)